

EMLÉKKÖNYV – BIHARI OTTÓ EGYETEMI TANÁR SZÜLETÉSÉNEK 80. ÉVFORDULÓJÁRA

Szerk.: Petrétei József

(PTE ÁJK – MTA RKK DTI, Pécs, 2001, 444 o.)

KOLTAI ZOLTÁN

Az Emlékkönyv Dr. Bihari Ottó (1921–1983) akadémikus volt kollégáinak, barátainak, tanítványainak és más tisztelőinek megemlékezése a tudós születésének 80. évfordulójára. Bihari Ottó kutatómunkájában és publikált műveiben alkotmányjogi és államszervezeti kérdésekkel, az állam és egyház viszonyával, az államhatalom gyakorlásának továbbfejlesztésével, kutatói munkásságának utolsó évtizedében pedig elsősorban a regionalizmussal, a területi közigazgatás munkamegosztási viszonyaival, a regionális tudomány fejlesztésével foglalkozott, felismerve a területi folyamatok modernizációban játszott nélkülözhetetlen szerepét. Az MTA Dunántúli Tudományos Intézete igazgatójaként a hazai területi kutatások egyik elindítója és ösztönzője, az akadémiai alapkutatások hivatalos rangjára emelte a terület- és településfejlesztési vizsgálatokat. A hazai társadalomtudományok történetében vezetésével először jött létre egy új típusú, komplex társadalomtudományi kutatásokra vállalkozó szervezet, és először jutott el vidéki társadalomtudományi műhely országos tudományos központi szerepkörig, amelynek bázisán felépült egy országos hálózat, az MTA Regionális Kutatások Központja.

A tanulmánykötetben regionalizmussal, regionális gazdaságtannal kapcsolatos tanulmányok mellett Bihari Ottó széles körű tudományos érdeklődésének megfelelően nagyszámban található közjogelméleti tárgyú és alkotmányjoggal-közigazgatási joggal foglalkozó írások. Az Emlékkötetet bemutató ismertető, a teljesség igénye nélkül, a regionalizmus témakörében született írásokra fordít kiemelt figyelmet, melyek ma is időszerűvé teszik Bihari Ottó gondolatait, a területi folyamatok és az irányítási rendszer összefüggéseit.

Csefkó Ferenc: *Az önkormányzatok helye és szerepe a megújuló település- területfejlesztési intézményrendszerben* címmel bemutatja a terület- és településfejlesztés jogi szabályozottságát, szabályozatlanságát, felhívja az olvasó figyelmét az önkormányzatok fejlesztési tevékenységének erős állami determináltságára, a területfejlesztés kihívásaira, bemutatja a településfejlesztés alapidokumentumait, az önkormányzati érdekképviseleti csatornákat és intézményrendszert, valamint javaslatot tesz ezek továbbfejlesztésére.

Erdősi Ferenc: *A kelet-európai közlekedés kihívásai* című tanulmányában kitér az általános gazdaság- és társadalompolitika átalakulásának közlekedésre gyakorolt következményeire, a közlekedési infrastruktúra területén az utóbbi évtizedben lezajlott változásokra, kiemelt figyelmet szentelve az új irányú nemzetközi kapcsolatok-

nak, néhány soknemzetiségű államalakulat szétesésének, a főváros még erőteljesebb vonzásának, a térségben érintett országok várható európai uniós csatlakozásának. A szerző külön kiemeli a közlekedés területfejlesztésre, területek közötti kiegyenlítésre gyakorolt pozitív hatását, a nemzeti, regionális és helyi érdekek egyidejű figyelembevételének fontosságát.

Finta István: Közszolgáltatási formák és gyakorlati megoldások a helyi önkormányzati feladatellátásban címmel vizsgálja a közszolgáltatások szervezési, megvalósítási kérdéseire hatást gyakorló főbb tényezőket, kiemelten kezelve azok közgazdasági meghatározottságát. A szerző bemutatja a profitorientált és nonprofit szférában működő szervezési elveket, a költségvetési intézményekben alkalmazható szervezési elvek kidolgozásának szükségességét, a közszolgáltatási szerződéseknek a szolgáltatások szervezésében játszott szerepét.

Fodor István: A környezetkárosítás „régí-új” formájáról, a zajról szóló tanulmányában különös figyelmet fordít a közlekedési eredetű zajterhelésre, az ipari zajokra, a mechanikai és áramlástechnikai eredetű zajra, valamint a lakóhelyi környezet „zaj-karakterére”, a zajterhelés területi eloszlására.

Gál Zoltán: A regionalizmus kihívásai: a pénzügyi szektor területi kutatása Magyarországon címmel a 19–20. század fordulójától mutatja be a pénzügyi szektor gazdaságfejlődésben játszott szerepét, a pénzügyi innovációk regionális és településszintű elterjedését, a városhálózat pénzügyi funkciói alapján számított hierarchikus, térbeli tagozódását. Külön foglalkozik a megtakarítási és eladósodási folyamatokkal, a betét- és hitelállomány területi differenciáival, a kétszintű bankrendszer területi fejlődésével, a magyarországi urbanizációs fejlődés, a városhierarchia, valamint a bank- és hitelrendszer térbeli kapcsolatával. A szerző fokozottan felhívja a figyelmet a vidéki bankrendszer vidék- és falufejlesztésben, illetve a mezőgazdaság finanszírozásában betöltött potenciális szerepére, a bankrendszer decentralizált fejlesztésének lehetséges pozitív következményeire.

Hajdú Zoltán: Az Európai Unió fejlődésének, és reformjának politikai földrajzi alapkérdései (A hatalom és egyetértés dilemmái) című tanulmányában felveti azt a kérdést, hogy az Európai Unió modernizált nemzetállam, nemzetek feletti szuperállam vagy esetleg egy sajátos posztmodern politikai és térképződmény lesz-e a jövőben. A szerző vizsgálja a politikai integráció hatását a nemzeti szuverenitásokra, a nemzeti gazdasági és politikai elitek státuszára, bemutatja az EU fejlődésének fő politikai földrajzi tendenciáit a II. világháborútól egészen napjainkig, kiemelten kezelve a Nizzai Szerződés lehetséges következményeit, figyelemmel az Európai Unió jelenlegi intézményi rendjére is.

Horváth Gyula: Decentralizáció, regionalizmus és a területi gazdaság modernizációja című tanulmányában elemzi Magyarországot, mint egyközpontú ország területi szerkezetének fejlesztését a 20. század elejétől napjainkig, kiemelt figyelmet fordítva a tervgazdaság magyar térszerkezeti fejlődésre gyakorolt hatására, az 1968-as gazdaságirányítási reformot követő terület- és településfejlesztési reform időszakára, valamint a rendszerváltást követő differenciálódási folyamatokra, az ország magtérsegeiben megfigyelhető posztindusztriális térformáló erők magas

koncentrációs fokának következményeire. A szerző külön foglalkozik az állam, a gazdaság és a társadalmi struktúrák nyugat-európai kapcsolatrendszerével, a területfejlesztés legújabb felfogásával, a regionális politika mozgásterét befolyásoló markáns tényezőkkel.

Hrubi László: A területi gazdaságfejlesztés kihívásai címmel bemutatja a gazdaság térszerkezeti és területi gazdasági szempontból értelmezhető alapvető mozzanatait, vizsgálja a piaci globalizáció és a gazdasági tevékenységek lokalizációjának párhuzamos hatását a területi gazdaságfejlesztési és -szervezési funkcióra. A szerző a gazdasággal kapcsolatos területi érdekek alaptényezőit kutatva kiemeli a gazdaság teljesítményének növelésére összpontosító területfejlesztés fontosságát, a területi versenyképesség alappilléreit, így a versenyképes gazdasági szervezetet, a telepítési tényezők új kombinációit, valamint az új területfejlesztési logikát.

Kovács Teréz: Az Európai Unió és Magyarország. A mezőgazdaság és a vidékfejlesztés a számok tükrében című írásában agrárstatisztikai adatok alapján hasonlítja össze az EU és Magyarország mezőgazdaságát, különös figyelmet fordítva a termék- és üzemszerkezetre, a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek kereskedelmére, valamint a vidékfejlesztési támogatásokra.

Pálné Kovács Ilona: A hatalom térbeli megosztásának örökzöld dilemmái címmel a hatalom területi megosztásának, berendezésének politikai és szakmai kérdéseit vizsgálja, kitérve a megye-kérdés történeti sajátosságaira, a megyereformok sikertelenségére. A szerző bemutatja a Dunántúli Tudományos Intézet hetvenesnyolcvanas évekbeli regionális vizsgálatait, melyek az igazgatás tartalmi továbbfejlesztésének irányát a decentralizációban jelölték ki, értelmezi azt a folyamatot, amely az önkormányzati modellváltáson, a területfejlesztési törvényen, majd annak módosításán keresztül egy középszinten értelmezhető vákuumhelyzet kialakulásához vezetett. Egy átfogó területi igazgatási reform esélyeit vizsgálva olyan témákat érint a szerző, mint az európai uniós csatlakozás, hatalompolitikai összefüggések, reálfolyamatok méretgazdaságossági szempontjai, valamint a regionális identitás, szakmai és politikai felkészületlenség.

Raffay Zoltán: Az innováció-orientált területfejlesztés esélyei a Dél-Dunántúlon című tanulmányában megvizsgálja az innováció regionális versenyképességben játszott szerepét, az innováció-orientált regionális politika célkitűzéseit. A többi magyarországi régióval összevetve részletesen bemutatja a Dél-Dunántúl innovációs potenciálját, a régióban meglévő és potenciálisan megvalósítható innovációs kezdeményezéseket. A szerző prognosztizálja egy sikeres regionális innovációs stratégia várható következményeit is.

Rechnitzer János: Egy hátrányos helyzetű politikai alrendszer a kilencvenes években címmel bemutatja a magyar regionális politika elmúlt tíz esztendejének legfontosabb jellemzőit, megkülönböztetve a válságkezelés, az intézményesülés és az átmenet időszakát. A szerző kitér a regionális politika hármas tagoltságára, szemléletmódjára, az erőteljes központi vezénylés mechanizmusaira, a klasszikus piacgazdaságokban alkalmazott területfejlesztési intézmények és eszközök kiépülésére, valamint az alulról építkező, erőteljesen decentralizált fejlesztési politika fontosságára.

gára. A tanulmány szemléletesen érzékelteti a modern magyar államszerkezet meghatározásának, működési rendszerei kijelölésének nélkülözhetetlenségét a régiók életképességében.

Somlyódyné Pfeil Edit: Vonzáskörzetek és társulások a területi tagozódás és a hatáskör-telepítés metszetében című írásában felveti az önkormányzati feladatok koncentráltabb telepítésének, illetve fogadására alkalmas közigazgatási alapegységek megteremtésének kérdését, bemutatja az igazgatási társulások és városkörnyékek intézményesítésének tanulságait. A szerző a tanulmányban részletesen kitér az alapfokú igazgatási egységek méretével, a város és vonzáskörzete egybeszervezésével kapcsolatos kérdések 20. századi megoldási javaslataira, a körjegyzőségek és társulások aktuális helyzetére, a kistérség és a város és vonzáskörzete problémakör vizsgálatára.

A tanulmánykötetben szereplő írások egyértelműen bizonyítják, hogy azok a kérdések, amelyeket Bihari Ottó és az általa vezetett tudományos műhely már évtizedekkel ezelőtt felvetett, ma ugyanúgy időszerűek, a regionális fejlesztési kutatások szerepe napjainkra semmit nem veszített fontosságából, hanem éppen ellenkezőleg, szerepe egyre nélkülözhetlenebbé válik a társadalmi és gazdasági modernizációban.

Az Emlékkönyv Petrétei József tanszékvezető egyetemi docens szerkesztésében, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és az MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézete közös kiadásában jelent meg 2001-ben.